

Економіка підприємства

УДК 331.108.37

В.М. Андрієнко

*кандидат історичних наук, доцент, докторант,
Університет економіки та права «КРОК»*

Сучасні підходи до формування системи економічної безпеки вітчизняних будівельних підприємств

Конкретизовано підходи до структурного складу системи економічної безпеки вітчизняних підприємств. Встановлено перелік об'єктів і суб'єктів будівельних підприємств. Запропоновано узагальнену схему організації процесу формування системи економічної безпеки будівельного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека будівельного підприємства, функціональні складові, система економічної безпеки.

В.Н. Андриенко

*кандидат исторических наук, доцент, докторант,
Университет экономики и права «КРОК»*

Современные подходы к формированию системы экономической безопасности отечественных строительных предприятий

Конкретизированы подходы к структурному составу системы безопасности отечественных предприятий. Установлен перечень объектов и субъектов строительных предприятий. Предложена обобщенная схема организации процесса формирования системы экономической безопасности строительного предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность строительного предприятия, функциональные составляющие, система экономической безопасности.

V. Andrienko

*Ph.D., Associate Professor, doctoral candidate,
“KROK” University*

Modern Approaches to Formation of Economic Security of the National Construction Enterprises

Approaches to the structural composition of the economic security of domestic enterprises are concretized. A list of objects and subjects of construction companies is established. The generalized scheme of the process of formation of construction enterprise economic security is offered.

Keywords: economic security, economic security of construction enterprise, functional components, system of economic security.

Постановка проблеми

У радянські часи в процесі формування системи економічної безпеки будівельних підприємств брали участь, поряд з основними відділами підприємства, відділи або управління капітального будівництва. Крім того, держава в особі правоохоронних і контролюючих органів також вирішувала багато завдань економічної безпеки, оскільки була єдиним власником усього майна, зокрема, і підприємств.

З початком ринкових відносин на вітчизняних будівельних підприємствах виникла необхідність у формуванні власних систем економічної безпеки. Однак відсутність наукових розробок у цій царині та системи підготовки фахівців призвели до того, що це завдання почали виконувати найбільш підготовлені на той час спеціалісти – колишні працівники КДБ/СБУ або інших правоохоронних органів. Слід зауважити, що це дійсно кваліфіковані працівники, які можуть якісно вирішувати питання фізичної охорони, запобігання та розкриття злочинів, «кришування» тощо. На промислових і торговельних підприємствах (спільно з іншими відділами) вони практично повністю запобігають фінансовим втратам, однак будівництво відрізняється тим, що основні фінансові та виробничі ризики лежать не у сфері їхньої компетенції, а тому формування системи їх економічної безпеки повинно мати свою специфіку. Таким чином, нині актуальним є питання формування сучасної комплексної системи економічної безпеки вітчизняних будівельних підприємств із урахуванням їх галузевих особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасними вченими наразі закладено основи для побудови систем економічної безпеки вітчизняних підприємств, у тому числі й у будівельній сфері. Структурний склад систем економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання досліджують такі науковці, як О.І. Барановський [1], В.І. Мунтіян [2], М.В. Мосінок [3], М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко, В.Г. Гусаров [4], О.В. Васильєв [5], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [6], В.С. Глушков, Р.М. Редько [7] та інші.

Зокрема, ними підкреслюється значення фінансової складової у структурі економічної безпеки [1], визначається роль кадрової підсистеми в її складі [3], розглядаються питання формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств [5], визначаються механізми забезпечення економічної безпеки [6].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

На жаль, досліджень, які містили б детальний опис рекомендацій щодо організації процесу формування системи економічної безпеки будівельного підприємства наразі виявлено не було.

Для початку формування сучасної комплексної системи економічної безпеки вітчизняних будівельних підприємств необхідно дослідити наукові підходи до побудови систем економічної безпеки, що дасть змогу виявити об'єкти, на які має бути спрямований захист, суб'єкти, що цей захист повинні будуть забезпечувати, та функціональні підсистеми, які доцільно буде виокремити у складі системи економічної безпеки будівельного підприємства для забезпечення високої ефективності її функціонування.

Формулювання цілей статті

Метою проведеного дослідження є надання пропозицій щодо організації процесу формування системи економічної безпеки будівельного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Актуальні на сьогодні підходи до конкретизації підсистем чи функціональних складових системи економічної безпеки підприємства було встановлено нами на основі численних наукових праць знаних сучасних учених та наведено в таблиці.

Таблиця

Підходи до структурного складу системи економічної безпеки вітчизняних підприємств

Складові	Науковець і джерело	Особливості
1. Фінансова безпека 2. Інтелектуальна і кадрова безпека 3. Техніко-технологічна безпека 4. Політико-правова безпека 5. Інформаційна безпека 6. Екологічна безпека 7. Силова безпека	Барановський О.І., Мунтіян В.І., Мосіюк М.В. [1; 2; 3]	Автори розділяють інтелектуальну і кадрову безпеку в окремі підсистеми; виділяється політична безпека, що в сучасних умовах політичної кризи досить актуально
Безпека матеріальних ресурсів Фінансова безпека Технологічна безпека Безпека комерційної діяльності Безпека системи управління	Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С.М., Гусаров В.Г. [4]	Не виокремлено підсистему інформаційної безпеки, також залишено поза увагою юридичну або правову складову
Фінансова безпека Кадрова безпека Виробничо-технологічна безпека Силова безпека Політико-правова безпека Інформаційна безпека Екологічна безпека	Васильєв О.В. [5]	Відсутня підсистема технічної безпеки, проте запропоновано виокремити виробничу безпеку, що перебуває в тісному зв'язку з технологічною, в окрему підсистему
Фінансова безпека Силова безпека Техніко-технологічна безпека Правова безпека Кадрова безпека Логістично-виробнича безпека	Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. [6]	Не приділено уваги інформаційній безпеці підприємства та його екологічній безпеці; натомість має місце логістична складова у прив'язці до виробничої безпеки
Організаційно-управлінська безпека Фінансова безпека Матеріально-технічна безпека Техніко-технологічна безпека Безпека кадрів і персоналу Інформаційно-правова безпека Екологічна безпека Силова безпека	Глушков В.Є., Редько Р.М. [7]	Автори поєднують інформаційну і правову безпеку в єдину підсистему; вперше визначено організаційно-управлінську складову системи економічної безпеки підприємства; дещо незрозумілою є надмірна увага до технічної складової, що ввійшла до складу одразу двох підсистем системи економічної безпеки – матеріально-технічної та техніко-технологічної

Джерело: складено автором на основі [1-7]

Отже, переважна більшість авторів схиляється до необхідності виокремити у складі системи економічної безпеки фінансову, інформаційну, кадрову, силову, екологічну, техніко-технологічну, правову і політичну функціональні складові.

Система безпеки будується на основі певних наукових принципів. Це слугує методологічною основою створення системи безпеки підприємства [8, с. 110]. При формуванні системи економічної безпеки будівельного підприємства необхідно враховувати специфіку його діяльності та вищезазначені загрози нормальному функціонуванню і розвитку [9, с. 105].

Дослідник А.А. Беспалько пропонує у процесі формування системи економічної безпеки будівельних підприємств враховувати принцип чотирьох ролей будь-якого елемента будівельного підприємства. Авторська позиція полягає в наступному: будь-який елемент поза і всередині підприємства з точки зору забезпечення безпеки підприємства виступає і розглядається одночасно в 4 ролях: як суб'єкт (засіб, механізм, спосіб) забезпечення безпеки, як об'єкт забезпечення безпеки (елемент, на який спрямовано захист), джерело загрози, об'єкт загрози.

Крім цього, науковець пропонує у процесі формування системи економічної безпеки будівельного підприємства виділяти шість рівнів його діяльності та відповідних їм рівнів безпеки: рівень власника (акціонерний), рівень вищого керівництва підприємства, рівень організаційної структури та системи управління підприємства, кадрової політики та системи мотивації персоналу, рівень побудови бізнес-процесів, рівень поточної діяльності в рамках, регламентованих попереднім рівнем, рівень обліку, контролю, аналізу. Для успішного забезпечення економічної безпеки необхідним є проведення захисних заходів на всіх шести рівнях. При цьому більш високі рівні мають пріоритетне значення, діяльність із забезпечення безпеки тільки на нижчих рівнях, як вважає дослідник, найчастіше є малоефективною [10].

Беззаперечним є факт, що рівень економічної безпеки як у цілому по будівельній галузі, так і у конкретних підприємств будівельної індустрії, залежить від чітко організованої системи їх економічної безпеки. Алгоритм забезпечення економічної безпеки підприємств будівельної індустрії, відповідно до якого доцільно здійснювати формування їхньої системи економічної безпеки, на думку А.М. Арипшева, повинен бути таким: опис проблемної ситуації; визначення цільової установки; побудова системи економічної безпеки підприємств; розроблення методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки на підприємствах, розрахунок сил і засобів для забезпечення економічної безпеки; розроблення заходів щодо реалізації основних положень концепції економічної безпеки підприємств [11].

Головні втрати замовників та інвесторів будівництва пов'язані з факторами, які в економічній науці називають «конфлікт інтересів» або «конкуренція між виробником і споживачем». Причому основною загрозою тут є відсутність у працівників підприємства-замовника спеціальних навичок щодо забезпечення економічної безпеки будівництва [12].

На думку О.Л. Коробчинського, методика побудови системи економічної безпеки підприємства, у тому числі й будівельного, включає такі етапи:

- 1) вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;
- 2) аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини та шляхи врегулювання;

- 3) аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- 4) моделювання нової системи економічної безпеки підприємства: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій з удосконалення системи економічної безпеки (у т.ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення та розроблення організаційної структури управління системою), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення економічної безпеки (бюджет);
- 5) затвердження моделі нової системи та бюджету на її утримання;
- 6) етап формування нової системи економічної безпеки;
- 7) оцінка ефективності сформованої системи, її вдосконалення [13, с. 44].

Рис. 1. Об'єкти захисту в системі економічної безпеки

Джерело: складено автором

Під час формування системи економічної безпеки сучасних будівельних підприємств, їх керівники часто забувають, що питання економічної безпеки входять в обов'язок не тільки працівників економічних служб, а й технічних відділів (головного механіка, енергетика, технолога та ін.). Економічні служби підприємства планують господарську діяльність, здійснюють постачання і реалізацію продукції, організують працю, фінансову роботу, облік і контроль господарської діяльності [14, с. 42]. А для будівельних підприємств неабияке значення має й організація власне процесу будівництва, під час якого виникають нетрадиційні для інших видів підприємницьких структур ризики і загрози, які необхідно відслідковувати і контролювати.

Основними об'єктами системи економічної безпеки будівельного підприємства вважаються: інформація, персонал, фінансова сфера тощо. Класифі-

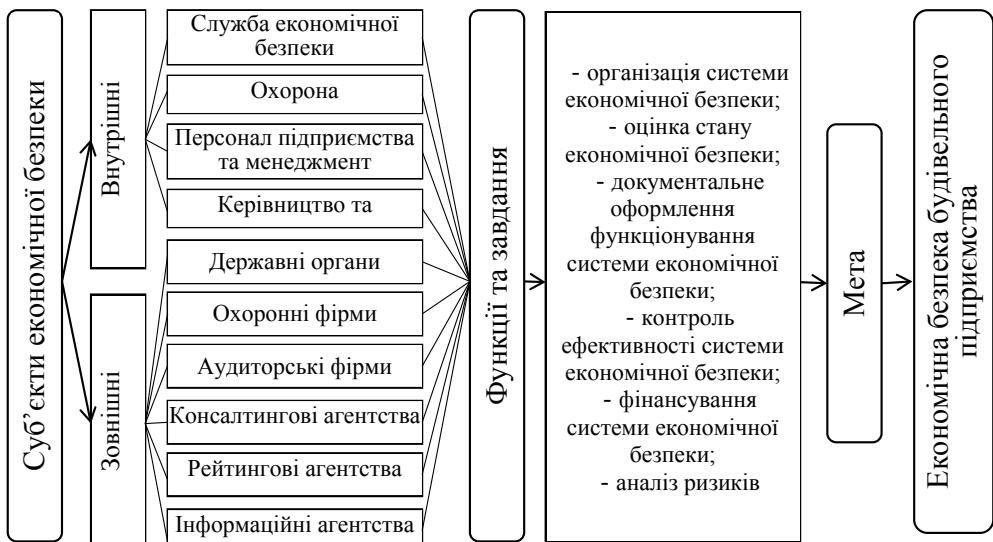

Рис. 2. Суб'єкти системи економічної безпеки будівельних підприємств

Джерело: складено автором

кацію об'єктів економічної безпеки будівельних підприємств представлено на рис. 1.

Об'єкти економічної безпеки взаємозумовлені та взаємопов'язані між собою та іншими об'єктами системи. Об'єктом системи економічної безпеки

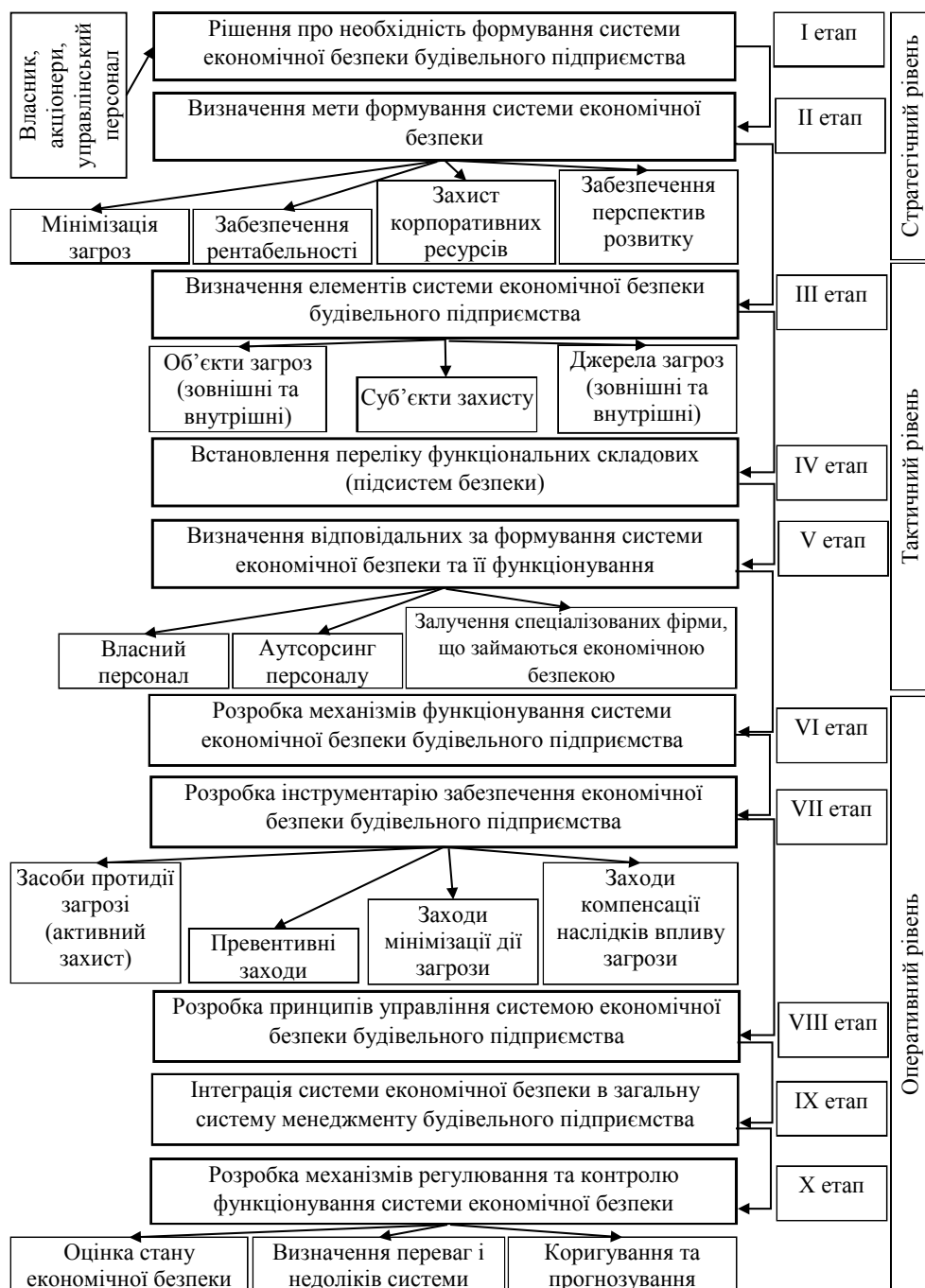

Рис. 3. Узагальнена схема організації процесу формування системи економічної безпеки будівельного підприємства

Джерело: складено автором

будівельного підприємства в цілому є його стабільний економічний стан на поточний період і в майбутньому. Суб'єкти системи економічної безпеки будівельного підприємства класифіковані за двома групами – внутрішні та зовнішні (рис. 2).

Формування системи економічної безпеки будівельного підприємства доцільно здійснювати з урахуванням тих специфічних видів небезпек і загроз, що супроводжують діяльність суб'єктів господарювання саме цієї галузі. Запропоновано схему організації процесу формування системи економічної безпеки будівельного підприємства (рис. 3).

Вважаємо, що формування системи економічної безпеки за запропонованою схемою дасть змогу організувати її ефективно, тобто при мінімальних затратах часових, фінансових, трудових і матеріальних ресурсів забезпечити максимальний рівень захисту будівельного підприємства, його активів і персоналу від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, як характерних для всіх видів підприємницької діяльності, так і специфічних для суб'єктів господарювання будівельної сфери.

Висновки

Система економічної безпеки кожного підприємства є абсолютно індивідуальною. Її повнота й дієвість багато в чому залежать від наявної в державі законодавчої бази, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, які виділяє керівник підприємства, розуміння кожним зі співробітників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від знань і практичного досвіду начальника системи економічної безпеки, що безпосередньо займається формуванням, побудовою і підтримкою самої системи. Лише незначна частка будівельних підприємств виділяє такий елемент своєї діяльності, як система економічної безпеки, частіше за все цими питаннями займаються менеджери, аналітики, охорона підприємства. На вітчизняних будівельних підприємствах більшого розвитку набула силова безпека, однак спеціалісти-практики наголошують на тому, що силова безпека підприємства є лише окремою складовою його економічної безпеки.

Особливістю та складністю при формуванні системи економічної безпеки є той факт, що її дієвість практично повністю залежить від людського чинника. Навіть за наявності на будівельному підприємстві професійно підготовленого начальника служби економічної безпеки, сучасних технічних засобів, менеджмент підприємства не отримує бажаних результатів, допоки в колективі кожний співробітник не усвідомить важливість і необхідність запровадження заходів економічної безпеки. Тому до питання формування сучасної системи економічної безпеки будівельних підприємств необхідно підходити комплексно, із урахуванням характерних галузевих особливостей і нетипових загроз. Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності розроблення методики оцінки стану економічної безпеки будівельних підприємств, яка дасть змогу визначити рівень захисту корпоративних ресурсів суб'єкта господарювання та необхідність удосконалення його системи економічної безпеки.

Література

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) / О. І. Барановський. – К. : КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : вид-во КВІЦ, 2009. – 464 с.
3. Мосіюк М. В. Кадрова безпека як складова в системі економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / М. В. Мосіюк // Міжнародна інтернет-конференція «Форму-

вання та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання». – Режим доступу : <http://www.viem.edu.ua/konf4/art.php?id=0407>

4. *Зубок М. І.* Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров, Ю.В. Чернов. – К. : Промінь, 2012. – 226 с.

5. *Васильєв О. В.* Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз. – 2013. – Том 14. – № 2. – С. 138-145.

6. *Козаченко Г. В.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

7. *Глушков Є. В.* Економічна безпека підприємства як динамічна категорія / Є. В. Глушков, Р. М. Редько // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 4 (70). – Том 2. – С. 47-52.

8. *Іванюта Т. М.* Система економічної безпеки / Т. М. Іванюта // Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах : тези доповідей VII Міжнарод. наук-практ. конф., Київ, 19-21 травня 2011 р. – К. : НУХТ. – 2011. – С. 109-111.

9. *Столбов В. Ф.* Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В. Ф. Столбов, Г. М. Шаповал // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. – 2013. – № 111. – С. 103-108.

10. *Беспалько А. А.* Экономическая безопасность строительных предприятий / А. А. Беспалько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/ekonomicheskaya-bezopasnost-stroitelnykh-predpriyatii>

11. *Арипшев А. М.* Экономическая безопасность предприятий строительной индустрии и роль правоохранительных органов в ее обеспечении / А. М. Арипшев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/ekonomicheskaya-bezopasnost-predpriyatii-stroitelnoi-industrii-i-rol-pravookhranitelnykh-org>

12. Экономическая безопасность заказчиков строительства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stroy-expert.dp.ua/content/view/31/27/>

13. *Коробчинський Л. О.* Методика формування системи економічної безпеки підприємства / Л. О. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 41-45.

14. *Отенко І. П.* Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с.

УДК 347.775:327(4)

Т.В. Лічман

*начальник науково-організаційного відділу,
Університет економіки та права «КРОК»*

Окремі аспекти захисту комерційної таємниці вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції

У статті досліджено окремі аспекти захисту комерційної таємниці вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції. Для досягнення поставленої мети приведено підходи до розуміння ролі та місця комерційної таємниці в економічній системі Європейського Союзу, а також обґрунтовано ризики комерційній таємниці, обумовлені процесами євроінтеграції.

Ключові слова: комерційна таємниця, євроінтеграція, R&D, економічна безпека.